

JAROSŁAW MAZURKIEWICZ

ZWIĄZKI POWIERZCHNIOWO CZYNNĘ WYTWARZANE PRZEZ MIKROORGANIZMY

Streszczenie

W publikacji zostały przedstawione związki powierzchniowo czynne produkowane przez mikroorganizmy nazywane biosurfaktantami. Związki te w trakcie wieloletnich badań zostały wyodrębnione i sklasyfikowane. Przedstawiono definicję emulgatorów i biosurfaktantów, a także strukturę ich cząsteczek. Podano trzy główne typy tych związków (glikolipidy, lipopeptydy, i fosfolipidy) różniące się chemiczną budową cząsteczek i mikroorganizmy, które je wytwarzają. Opisano możliwości zastąpienia związków syntetyzowanych chemicznie tymi związkami w rolnictwie i wielu gałęziach przemysłu: spożywczym, kosmetycznym, farmaceutycznym, petrochemicznym i innych.

Wstęp

Zjawiskiem wytwarzania aktywnych powierzchniowo składników przez mikroorganizmy (tzw. biosurfaktantów) nauka zajmuje się od ponad pięćdziesięciu lat. W trakcie wieloletnich badań zidentyfikowano trzy główne typy biosurfaktantów: glikolipidy, lipopeptydy i fosfolipidy. Fosfolipidy obecne są we wszystkich organizmach, ale rzadko wydzielane są na zewnątrz organizmu. Natomiast glikolipidy i lipopeptydy wytwarzane przez różne mikroorganizmy są wydzielane w dużych ilościach do środowiska hodowlanego.

Wzrastające zainteresowanie ewentualnym zastosowaniem substancji powierzchniowo czynnych produkowanych przez mikroorganizmy wynika z ich różnorodnych właściwości funkcyjnych takich jak: emulgacja, de-emulgacja, zwilżanie, redukcja lepkości, separacja fazowa, zapobieganie korozji.

Biosurfaktanty mogłyby zastąpić surfaktanty pochodzenia chemicznego w rolnictwie i wielu gałęziach przemysłu: spożywczym, kosmetycznym, farmaceutycznym, petrochemicznym a także w budownictwie. W przemyśle spożywczym mogłyby być stosowane jako zamienniki związków emulgujących i powierzchniowo czynnych po-

prawiających konsystencję i teksturę produktów spożywczych. Wiele obecnie stosowanych chemicznych surfaktantów powoduje skażenie środowiska co jest wynikiem ich dużej odporności na biodegradację i akumulacji w ekosystemie. Dlatego też zastosowanie biosurfaktantów zmniejszyłoby znacznie stopień zanieczyszczenia środowiska.

Definicja związków powierzchniowo czynnych i emulgatorów

Związki powierzchniowo aktywne to substancje zdolne do obniżania napięcia powierzchniowego cieczy na granicy faz. Taki charakter wykazuje wiele związków organicznych jak alkohole, estry, kwasy i inne, mające niesymetryczne cząsteczki i grupy polarne [10].

Biosurfaktanty obejmują grupę powierzchniowo czynnych cząsteczek produkowanych przez żywe komórki, głównie drobnoustroje w czasie ich wzrostu. Pełnią one pewne fizjologiczne funkcje, a mianowicie, umożliwiają mikroorganizmom wzrost na substratach nie mieszających się z wodą, przez zmniejszenie napięcia powierzchniowego na granicy dwóch faz [12], co prowadzi do wytworzenia emulsji i ułatwia wykorzystanie tychże substratów. Z tego względu ich działanie może być również nazywane działaniem emulgującym [10]. Nazwa biosurfaktant i bioemulgator jest używana wymiennie. Najczęściej charakteryzując struktury tych związków używamy nazwy biosurfaktant, natomiast nazwy bioemulgator używa się w znaczeniu zastosowawczym.

Emulsje są to trwałe układy dyspersyjne, dwóch nie mieszających się cieczy, w których jedna faza jest rozproszona w drugiej w postaci drobnych kuleczek. Faza zewnętrzna nazywana również dyspersyjną jest ośrodkiem, w którym zawieszono są drobne kuleczki fazy wewnętrznej zdyspergowanej [22]. Przy tworzeniu faz emulsji występuje pewna prawidłowość. Faza wodna zawiera substancje rozpuszczalne w wodzie lub wykazujące powinowactwo do wody, nazywane hydrofilowymi. Natomiast w fazie olejowej występują substancje, które wykazują powinowactwo do oleju i noszą nazwę hydrofobowych.

Charakter hydrofilowy lub hydrofobowy związków występujących w emulsji wynika z budowy a ściślej, z polarności cząsteczki. Związki polarne, które zawierają w cząsteczce takie grupy jak: karboksylową -COOH, hydroksylową -OH, aldehydową -CHO, mają charakter hydrofilowy. Związki wykazujące własności hydrofobowe mają charakter niepolarny, gdyż zawierają w cząsteczce długi łańcuch węglowodorowy (np. związki szeregu homologicznego węglowodorów) a mało grup polarnych [10].

Istnieje wiele teorii tłumaczących wydzielanie biosurfaktantów do środowiska, ale ich funkcja biologiczna nie jest dokładnie poznana. U bakterii z rodzaju *Myxococcus* tzw. bakterii ślizgowych ruch powoduje miejscowe wydzielanie surfaktantu na tylnym końcu komórki, co wytwarza asymetryczną siłę napięcia powierzchniowego,

która popycha komórkę do przodu. Fosfolipidy wydzielane przez *Thiobacillus* odgrywają znaczną rolę przy zwilżaniu nieorganicznych substratów siarkowych. Biosurfaktanty wydzielane przez *Bacillus* np. surfaktyna syntetyzowana przez *B. subtilis* wykazuje właściwości antybiotyczne.

Klasyfikacja i budowa związków powierzchniowo czynnych produkowanych przez drobnoustroje

Biosurfaktanty mogą być klasyfikowane ze względu na chemiczną budowę ich cząsteczek. Cząsteczka biosurfaktanta zawiera hydrofobową grupę składającą się z tłuszczowego łańcucha węglowodorowego i hydrofilową grupę, która może zawierać estrową lub alkoholową grupę funkcyjną tłuszczy, karboksylową grupę kwasów tłuszczowych lub aminokwasów, grupy fosforanowe zawarte w fosfolipidach oraz węglowodanową część glikolipidów [12].

Charakteryzując budowę chemiczną surfaktantów produkowanych przez mikroorganizmy stwierdzono, że większość tych związków to glikolipidy [8]. Możemy je podzielić na kilka grup w zależności od występujących w nich węglowodanów.

Dość często występujące glikolipidy to pozakomórkowe związki zawierające trehalozę wytwarzane przez bakterie z rodzaju *Corynebacterium* [8, 9].

Duvnjak [11] wyodrębnił ten typ związków wykazujących silne właściwości powierzchniowo czynne i emulgujące z płynów pochodzących *Arthrobacter paraffineus* ATCC 19558 rosnącego na n-parafinach. Każda cząsteczka zawierała trehalozę i dwa β -hydroksy- α -rozgałęzione kwasy tłuszczowe (kwasy korynomykolinowe).

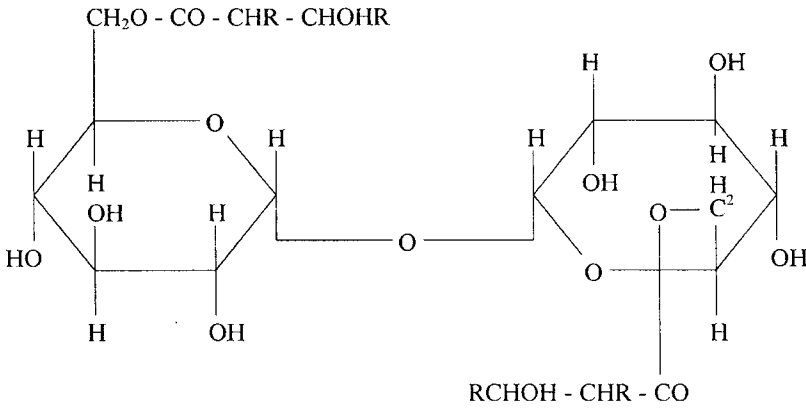
Inny biosurfaktant zawierający trehalozę syntezowany przez *Rhodococcus species* H13-A [24] jest anionowym glikolipidem zawierającym jeden większy i dziesięć mniejszych elementów. Jego hydrofilowa grupa składa się z trehalozy acylowanej nasyconymi i nienasyconymi kwasami tłuszczowymi o liczbie C₁₀ do C₂₂, mykolinowymi kwasami o liczbie C₃₅ do C₄₀, kwasami heksanowymi i dodekanowymi oraz kwasami 10-metylo heksadekanowymi i oktadekanowymi.

Glikolipidy zawierające trehalozę wyizolowano również z wielu innych szczepów rodzaju *Arthrobacter* oraz *Mycobacterium*, *Brevibacterium*, *Corynebacterium* i *No-cardia* [8].

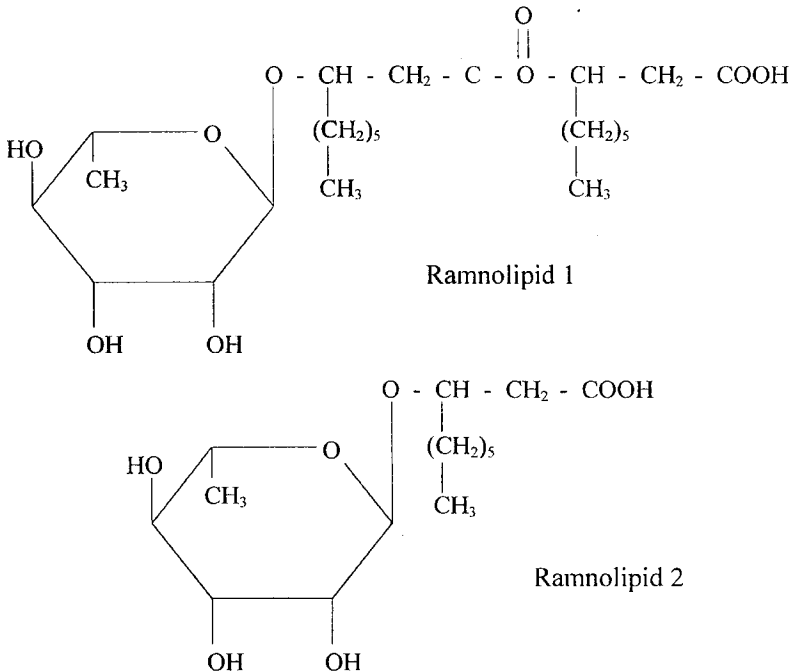
Glikolipidy zawierające ramnozę i kwas β -hydroksykarboksylowy były produkowane przez wiele szczepów gatunku *Pseudomonas aeruginosa* [20] i *Pseudomonas fluorescens* [12]. Składają się one z jednej lub dwóch cząsteczek kwasu kaprylowego połączonych wiązaniem D-glikozydowym [12].

Edwards i Hayashi [cyt z 8] scharakteryzowali ramnolipid pochodzący ze szczepu *Pseudomonas aeruginosa* jako związek zawierający oprócz ramnozy dwie cząsteczki

kwasu β-hydroksydekanowego. Związek ten wytwarzał bardziej stabilne emulsje niż handlowe surfaktanty TWEEN 20 i Noigen EA 141.

Rys. 1. Struktura glikolipidu zawierającego diester trehalozy i dwa kwasy mykolinowe (lub korynomykolinowe) [10].

Rys. 2. Dwie różne formy ramnolipidów syntezowanych przez *Pseudomonas aeruginosa* [12].

Następna grupa glikolipidów to związki zawierające soforozę, a produkowane głównie przez różne gatunki drożdży z rodzaju *Torulopsis* [7].

Soforolipidy wyizolowane z *Torulopsis magnoliae* zawierały soforozę połączoną wiązaniem glikozydowym z hydroksylową grupą kwasu hydroksykarboksylowego [13]. Podobny związek jest wytwarzany przez *Torulopsis gropengiesseri* [8].

Innym typem glikolipidów są biosyntezone przez mikroorganizmy (np. *Lactobacillus fermenti*) α - i β -dwuglukozylodwuglicerydy, dwuramnozylo-, dwugalaktozylo- i galaktozyloglukozylodwuglicerydy oraz w dużo mniejszej ilości mono-, tri- i tetraglukozylodwuglicerydy [8].

Käeppeli i Fiechter [16] wyizolowali kompleks polisacharydowo lipidowy ze ściany komórek drożdży z gatunku *Candida tropicalis*, hodowanych na substratach węglowodorowych. Wykazywał on właściwości biosurfaktantów i emulgatorów.

Polimer wyizolowany ze szczepu *Arthrobacter* RAG-1 o ciężarze cząsteczkowym $9,76 \cdot 10^5$, zawierał D-galaktozaminę (20–30 % masy cząsteczki), niezidentyfikowany kwas amino – uronowy (33 %), D-glukozę (5 %) i kwasy tłuszczowe (15 %) [25].

Acinetobacter calcoaceticus RAG-1 jest organizmem produkującym Emulsan – handlowy biosurfaktant. Jest to pozakomórkowy lipoheteropolisacharydowy, polianionowy bioemulgator o ciężarze cząsteczkowym 10^6 [15].

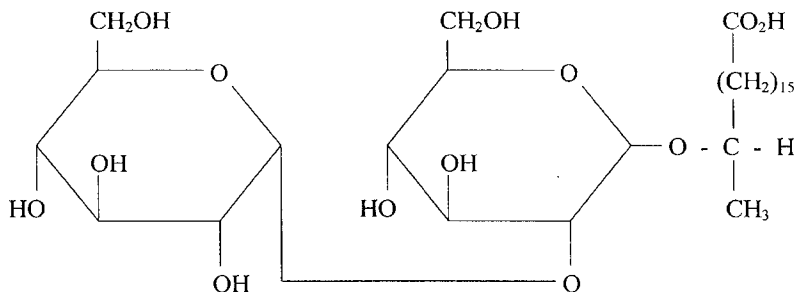
Druga duża grupa biosurfaktantów to związki zawierające aminokwasy. Można tu wymienić lipopeptydy otrzymane w hodowlach różnych bakterii i drożdży [8]. Najczęściej opisywanym jest lipopeptyd syntezowany przez *Bacillus subtilis* nazywany surfaktyną lub subtilizyną [3, 9]. Cząsteczka tego surfaktanta zawiera siedem aminokwasów w strukturze pierścieniowej (Glu - Leu - Leu - Val - Asp - Leu - Leu) związanych wiązaniami kowalentnymi z jednej strony z karboksylową grupą, a z drugiej z hydroksylową grupą β -hydroksykwasów tłuszczowych. Dwa aminokwasy (kwas asparaginowy i kwas glutaminowy) mają wolne karboksylowe grupy funkcyjne. Związek ten wykazuje bardzo silne właściwości obniżania napięcia powierzchniowego [8, 12]. Inny gatunek rodzaju *Bacillus* - *B. mesentericum* – wytwarza związek zawierający kwas β -hydroksykarboksylowy, L-asparaginę, L-glutaminę, L-walinę, L-leucynę i D-leucynę [8]. Podobny biosurfaktant wytwarzany jest przez *Bacillus licheniformis*, w którym lipofilna część kwasu tłuszczowego połączona jest wiązaniem D-glikozydowym z hydrofilną peptydową strukturą pierścieniową [12].

Corynebacterium lepus wytwarza lipopeptydy aktywne powierzchniowo. Stanowią one 35 % masy białek i zawierają nasycone kwasy tłuszczowe i kwasy korynomykolinowe [9].

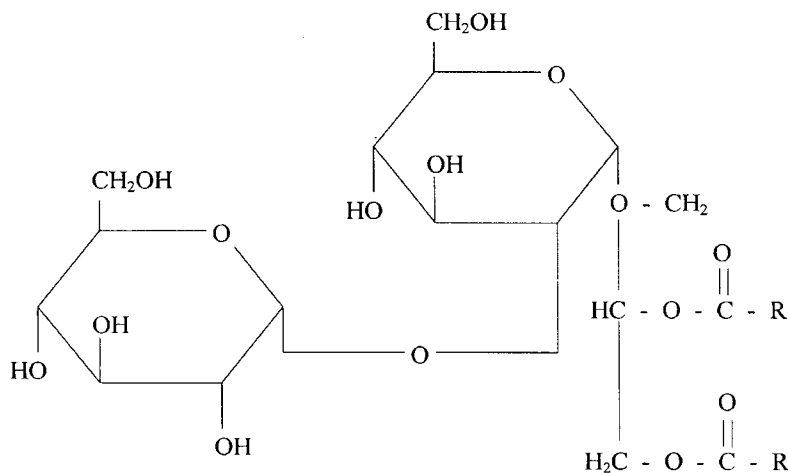
Wilkinson wyizolował lipid z *Pseudomonas rubescens* zawierający tylko jeden aminokwas – ornitynę i wykazujący właściwości emulgujące. Podobny lipid wyizolowano z *Thiobacillus thiooxidans* [8]. *Agrobacterium tumefaciens* wytwarza lipid, w

którym ornityna jest zastąpiona lizyną. Natomiast *Gluconobacter cerinus* wytwarzał lipid z ornityną i tauryną nazwany Cerilipin [12].

Do tej grupy biosurfaktantów można również zaliczyć substancje – pochodne białek. Jedną z nich zwaną serafobiną o ciężarze 70 kDa, izolowano z powierzchni komórek szczepu *Serratia marcescens*. Była ona zdolna do tworzenia emulsji z heksadekanem [1].

Rys. 3. Struktura soforozo - lipidu izolowanego z rodzaju *Torulopsis* [8].

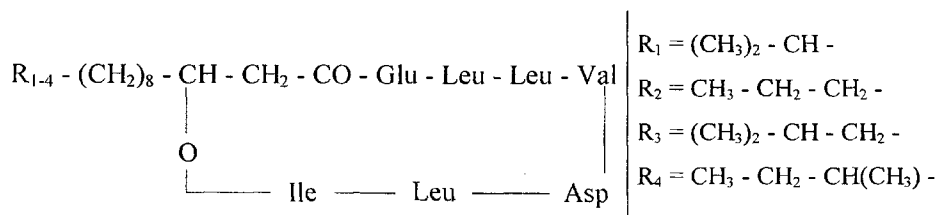

Rys. 4. Ogólna struktura α - dwuglukozylodwuglicerydu. R oznacza alkilowy wymiennik [8].

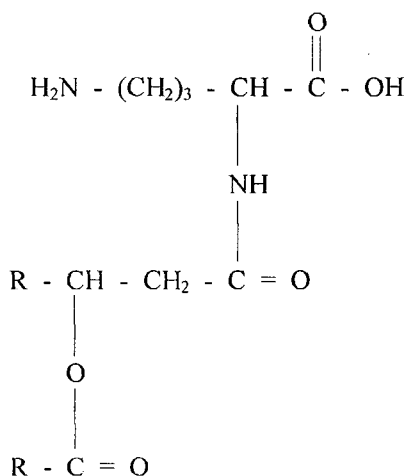
W drożdżach *Torulopsis petrophilum* występuje powierzchniowo czynny glikolipid i emulgująca proteina [12]. Inny mikroorganizm – *Candida lipolitica* – wytwarza 27.6 kDa kompleks proteinowo pochodny o nazwie liposan, złożony w 83 % z węglowodanów [5]. Podobny kompleks zdolny do emulgowania heksadekanu i wody otrzymano z hodowli *P. aeruginosa* i *P. fluorescens*, gdy źródłem węgla były n-alkany [8, 12].

Trzecia grupa związków powierzchniowo czynnych to fosfolipidy.

Z hodowli gatunku *Corynebacterium lepus* wyizolowano mieszaninę różnych fosfolipidów mających zdolność do obniżania napięcia powierzchniowego. Mieszanina ta zawierała: fosfatoglicerol, fosfatodilinozytol, fosforan fosfatoglicerolu, mannozyd fosfatolinozytoli i kardiolipin [8, 11].

Rys. 5. Struktura powierzchniowo - czynnego lipopeptydu wytwarzanego przez *Bacillus licheniformis* [12].

Rys. 6. Struktura lipidu zawierającego ornitynę izolowanego z *Pseudomonas rubescens* [8].

Thiobacillus thiooxidans wytwarza pozakomórkowe fosfolipidy aktywne powierzchniowo: fosfatodilinozytol, fosfatodiglicerol i kwas fosfatydowy [2]. Do mikroorganizmów wytwarzających fosfolipidy należą również: *Corynebacterium alkanolyticum*, *Candida tropicalis* i *Micrococcus cerificans* [8].

Ostatnią omawianą grupą biosurfaktantów są związki zawierające w cząsteczce kwasy tłuszczowe i tłuszcze.

Oder [21] opisał mikroorganizmy produkujące pozakomórkowe kwasy tłuszczowe, zdolne do rozkładu frakcji parafinowych. Wśród tych mikroorganizmów były

bakterie z rodzaju *Pseudomonas*, *Mycococcus*, *Acinetobacter* i grzyby z rodzaju *Penicillium* i *Aspergillus*.

Micrococcus cerificans wytwarza pozakomórkowe kwasy tłuszczowe, gdy jest hodowany na węglowodorach bez rozpuszczalnych substratów [19].

Kwasy tłuszczowe i tłuszcze znajdują się we wszystkich komórkach mikroorganizmów i są często wydzielane pozakomórkowo. Większość tych tłuszczów zawiera kwasy karboksylowe, alkohole, estry, monoglicerydy, diglicerydy i triglicerydy [8].

Tabela 1

Produkty biotechnologiczne związane z produkcją i preparowaniem żywności [17]

Produkt	Zastosowanie
Kwasy organiczne, ich sole i pochodne	Czynniki kontroli pH, środki ukwaszające, środki konserwujące, substancje stabilizujące barwę, wzmacniające żelowanie, topniki, substancje redukujące mętność itp.
Mono/oligosacharydy	Słodziki stosowane do diet i „zdrowej żywności”
Polisacharydy	Zagęstniki, czynniki wiążące wodę, substancje żelujące, czynniki pieniające, substancje zmieniające własności reologiczne, składniki odżywcze
Aminokwasy, peptydy	Składniki hydrolizatów białkowych stosowanych np. w zupach w pro-szku, czynniki antymikrobiologiczne (nizyna, bakteriocydyna), glutaminian sodu wzmagający odczucie smaku.
Proteiny	Produkcja biomasy SCP (single cell protein) jako dodatki do żywności
Enzymy	Podpuszczka pochodzenia mikrobiologicznego, enzymy w procesie kruszenia mięsa, proteazy zmieniające właściwości wypiekowe mąki, enzymy w procesie stabilizacji i klarowania piwa, amylazy, glukoamylazy i pullulanazy do hydrolizy skrobi, izomeraza glukozy do produkcji syropu z fruktozy, enzymy degradujące pektynę (np. przy produkcji soków owocowych), inwertaza do produktów kandyzowanych.
Lipidy i ich pochodne	Specjalne tłuszcze i oleje, czynniki emulgujące i deemulgujące, środki poprawiające smarowność, czynniki zwilżające
Inne substancje przydatne w produkcji żywności	Witaminy z grupy B, kwas L-askorbinowy (wit C), specjalne zapachy (waniliowy, owocowy, grzybowy, miętowy, cebulowy itp.), barwniki, substancje wzmagające odczucie smaku (np. 5'-nukleotydy)

Zastosowanie biosurfaktantów

Związki aktywne powierzchniowo i emulgatory znalazły szerokie zastosowanie w wielu gałęziach przemysłu takich jak: farmaceutyczny, spożywczy, kosmetyczny, papierniczy, tekstylny, metalurgiczny, naftowy, petrochemiczny oraz w rolnictwie. Większość tych związków jest syntezowana chemicznie z ropy naftowej jako surowca

nieodnawialnego. Zainteresowanie związkami produkowanymi biologicznie wzrosło dopiero w ciągu ostatnich dziesięcioleci [12, 18].

W przemyśle spożywczym biosurfaktanty mogłyby zastąpić tradycyjnie stosowane chemicznie syntetyzowane związki emulgujące i powierzchniowo czynne poprawiające konsystencję i teksturę produktów spożywczych. Nie są one jeszcze stosowane na szeroką skalę ze względu na różne czynniki. Biosurfaktanty muszą najpierw być przebadane zgodnie z przepisami obowiązującymi dla substancji dodatkowych dozwolonych do stosowania w żywności pod względem cech funkcjonalnych, biologicznych, sensorycznych i wpływu na zdrowie człowieka. W Japonii, gdzie ograniczenia prawne dotyczące użycia nowych dodatków są dość liberalne, soforolipidy otrzymywane metodami biotechnologicznymi zostały opatentowane jako dodatki do mąki w celu poprawienia jakości i przedłużenia trwałości produktów piekarskich. Zhydrolizowane i liofilizowane ściany komórek drożdży *Saccharomyces uvarum* zostały opatentowane jako surfaktanty do produkcji margaryny [17].

Ramnolipidy z *Pseudomonas aeruginosa* UI 29 791 produkowane z wysoką wydajnością (ok. 40 g/l) w hodowli na oleju kukurydzianym są polecane do stosowania w żywności. Zaproponowano także aby biopolimery o wysokiej masie cząsteczkowej produkowane przez mikroorganizmy zaliczyć do emulgatorów stosowanych w tym przemyśle np. emulsan z *Acinetobacter calcoaceticus* RAG-1, emulsjan z *Phormidium* J-AATCC 39161 [17].

W przemyśle naftowym wykorzystano biosurfaktanty do zwiększenia odzysku oleju ze źródeł ropotwórczych – metoda MEOR [12] i EOR [14]. Wykazano, że stosując metodę bazującą na biosurfaktantach można uzyskać o wiele większą wydajność oleju niż przy konwencjonalnej metodzie pompowania. Spowodowane to jest zmniejszeniem napięcia powierzchniowego i wewnątrzfazowego w ziemi przez zastosowanie mikroorganizmów produkujących te związki [12]. W metodzie EOR wykorzystano biosurfaktant produkowany przez halotolerancyjny szczep *Bacillus licheniformis*.

W 1987 roku opatentowano biosurfaktant o handlowej nazwie Emulsan, który został użyty do oczyszczania zbiorników, statków i neutralizowania szkód spowodowanych wyciekiem ropy naftowej. Biosurfaktant ten również wykorzystano w cytowanej wyżej metodzie MEOR i EOR. Dodatek Emulsanu do surowego oleju powoduje łatwiejszy przepływ tego oleju w rurociągach i przez to zmniejszenie kosztów transportu [14].

Biosurfaktanty mogą być wykorzystane w produkcji kosmetyków takich jak: szampony, kremy nawilżające i ochronne. Soforolipidy produkowane przez *Torulopsis bombicola* po pewnej chemicznej modyfikacji, zostały użyte w produkcji kremów jako naturalny środek nawilżający [4].

Biosurfaktanty ze względu na ich łatwą biodegradację i możliwość wykorzystania produktów ubocznych jako surowca mogłyby zastąpić tradycyjnie wykorzystywane komponenty. Jak dotąd produkcja biosurfaktantów jest jeszcze stosunkowo niewielka ze względu na wysokie koszty produkcji. Wynika to głównie z małej produktywności szczepów, kosztownych procesów produkcji i konieczności używania drogich substratów. Prace badawcze dotyczące biosurfaktantów zmierzają w kierunku obniżenia kosztów produkcji poprzez izolację nowych, bardziej wydajnych szczepów wykorzystujących tanie i łatwo dostępne źródła węgla i energii. Duże możliwości w udoskonalaniu szczepów stwarza inżynieria genetyczna. [13].

LITERATURA

- [1] Bar-Ness R., Rosenber M.: Putative role of a 70 kDa outer – surface protein in promoting cell – surface hydrophobicity of *Serratia marcescens* RZ. J. Gen. Microbiol., **135**, 1989, 2274-2281.
- [2] Beebe J.L., Umbreit W.W.: Extra cellural lipid of *Thiobacillus thiooxidans*. J. Bacteriol., **108**, 1971, 612-614.
- [3] Bernheimer A.W., Avigad L.S.: Nature and properties of a cutolitic agent produced by *Bacillus subtilis*. J. Gen. Microbiol., **61**, 1970, 361-369.
- [4] Brown M. J.: Biosurfactant for cosmetic applications. Int. J. Cosmetic Sci., **3**, 1991, 61-64.
- [5] Cirigliano M.C., Carmon G.M.: Purification and characterisation of liposan, a bioemulsifier from *Candida lipolitica*. Appl. Environ. Microbiol., **50**, 1985, 846-850.
- [6] Cooper D.G., Mac Donald C.R., Duff S.J.B., Kosaric N.: Enhanced production of surfactin from *Bacillus subtilis* by continuous product removal and metal cation additions. Appl. Environ. Microbiol., **42**, 1981, 408-412.
- [7] Cooper D.G., Paddock D.A.: Production of a biosurfactant from *Torulopsis bombicola*. Appl. Environ. Microbiol., **47**, 1984, 173-176.
- [8] Cooper D.G., Zajic J.E.: Surface – active compounds from microorganisms. Adv. Appl. Microbiol., **26**, 1980, 229-253.
- [9] Cooper D.G., Zajic J.E., Gerson D.F. Production of surface – active lipids by *Corynebacterium lepus*. Appl. Environ. Microbiol., **37**, 1979, 4-10.
- [10] Cygańska J., Witwicka J. Emulgatory i emulsje w przemyśle spożywczym WPLiS. Warszawa 1967.
- [11] Duvnjak Z., Cooper D.G., Kosaric N.: Production of surfactant by *Arthrobacter paraffineus* ATCC 19558. Biotechnol. Bioeng., **24**, 1982, 165-175.
- [12] Fiechter A.: Biosurfactant: moving towards industrial application. TIBTECH, **10**, 1992, 208-217.
- [13] Gorin P.A.J., Spencer J.F.T., Tullock A.P.: Hydroxy fatty acids glycosides of sophorose from *Torulopsis magnoliae*. Can. J. Chem., **39**, 1961, 846-855.
- [14] Jenneman G.E., Mc Inerney M.J., Knapp R.M.: A halotolerant, biosurfactant – producing *Bacillus species* potentially usefull for Enhanced Oil Recovery. Del. Ind. Microbiol., **24**, 1983, 485-492.
- [15] Jenny K. Käeppli O., Fiechter A.: Biosurfactants from *Bacillus licheniformis*: structural analysis and characterisation. Appl. Microbiol. Biotechnol., **36**, 1991, 5-13.
- [16] Käeppli O., Fiechter A.: Component from the cell surface of the hydrocarbon - utylising yeast *Candida tropicalis* with possible relation to hydrocarbon transport. J. Bacteriol., **131**, 1977, 917-921.
- [17] Kosaric N.: Biosurfactants: production – properties – applications. New York 1993.
- [18] Kosaric N., Gray N.C.C., Cairns W.L.: Microbial emulsifiers and de - emulsifiers. Biotechnol., **3**, 1983, 575-592.

- [19] Makula R.A., Finnerty W.R.: Microbial assimilation of hydrocarbons: Cellular distribution of fatty acids. *J. Bacteriol.*, **112**, 1972, 398-407.
- [20] Mulligan C.N., Gibbs B.F.: Correlation of nitrogen metabolism with biosurfactant production by *Pseudomonas aeruginosa*. *Appl. Environ. Microbiol.*, **55**, 1989, 3016-3019.
- [21] Odier E.: Croissance microbienne et accidents de stockage des reservoirs de carburants. *Ann. Microbiol. (Paris)*, **127B**, 1976, 213-225.
- [22] Pijanowski E., Dłużewski M., Dłużewska A.: *Ogólna technologia żywności*. WNT, Warszawa 1984.
- [23] Shabtai Y., Gutnick D.L.: Tolerance of *Acinetobacter calcoaceticus* RAG-1 to the cationic surfactant cetyltrimethylammonium bromide: role of the bioemulsifier emulsan. *Appl. Environ. Microbiol.*, **49**, 1986, 192-197.
- [24] Singer M.E.V., Finnerty W.R., Tunelid A.: Physical and chemical properties of a biosurfactant synthesised by *Rhodococcus species* H13-A. *J. Can. Microbiol.*, **36**, 1990, 746-750.
- [25] Zuckenberg A., Diver A. Peeri Z., Gutnick D.L., Rosenberg E.: Emulsifier of *Arthrobacter* RAG-1: chemical and physical properties. *Appl. Environ. Microbiol.*, **37**, 1979, 414-420.

SURFACE ACTIVE AGENTS PRODUCED BY MICROORGANISMS

Summary

In this paper, surface active agents produced by microorganisms named biosurfactants are been discussed. This compounds have being identified and classified after long-term researches. The definition of biosurfactants and emulsifier, and their chemical structures and compositions were reviewed. Three main types of different biosurfactants have been identified : glycolipids, lipopeptides and phospholipids, which differ in molecular structures depending on their microbial producers. It can replace surface active compounds of chemical origin in such areas like agriculture and industries (food, cosmetics, pharmaceutical, petrochemical and building) ☒